

Mały Kraków pod Łodzią

Początki Brzezin sięgają wczesnego średniowiecza. Pierwsza potwierdzona wzmianka dotycząca tej miejscowości pochodzi z 1139 r. i dotyczy istniejącej tu parafii. W XIII i XIV stuleciu Brzeziny były już siedzibą kasztelanii i znaczącym ośrodkiem handlu. Szczególnie korzystne było położenie przy ważnych traktach handlowych łączących Wielkopolskę i Pomorze z Mazowszem, Podlasiem i Rusią oraz Litwę z Małopolską. Brzeziny otrzymały prawa miejskie przed 1329 r., a w XV stuleciu stały się własnością rodziny Lasockich i pozostawały w ich rękach przez 330 lat. Niezwykły rozkwit miasta nastąpił w XVI w. – liczyło 2,5 tys. mieszkańców i było jednym z największych ośrodków sukienniczych w Polsce z ponad 300 warsztatami. Tutejsza szkoła miejska słynęła z wysokiego poziomu, jej uczniem był m.in. Maciej Strykowski, znany historyk, poeta i kronikarz. Urodzili się tu: wybitny pisarz ariański i ideolog reformacji Grzegorz Paweł z Brzezin (1525-91) oraz Adam Burski (1560-1611) – filozof i rektor Akademii Zamojskiej. Z miasteczkiem 20 lat swojego życia związał również Andrzej Frycz Modrzewski (1503-72), autor słynnego traktatu „O naprawie Rzeczypospolitej...”. W XVI stuleciu nadano Brzezinom nazwę Parva Cracovia – Mały Kraków.

Niestety, po wojnie ze Szwedami miasto utraciło znaczenie, a podźwignęło się dopiero w XIX w. jako duży ośrodek produkcji odzieżowej zdominowanej przez rodziny żydowskie. Znaczną część wyrobów eksportowano na rynki rosyjskie i amerykańskie. Jesienią 1914 r. w okolicach miała miejsce wielka bitwa, w wyniku której armia rosyjska została zmuszona do wycofania się na linię Bzury, Rawki i Pilicy. Brzeziny, podobnie jak i okoliczne wioski, zostały wówczas zniszczone i znacznie wyludnione. Będąc w Brzezinach, należy w pierwszej kolejności odwiedzić mieszczące się w neogotyckim budynku dawnej poczty Muzeum Regionalne, z największym w Polsce zbiorem żelazek do prasowania. Ta wizyta pozwoli zrozumieć fenomen dawnego miasta i ułożyć plan jego zwiedzania. Mamy do wyboru:

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego – gotycka, murowana świątynia parafialna, ufundowana w 1321 r., później wielokrotnie przebudowywana, z renesansową kaplicą Lasockich (1534), w której znajduje się późnorenesansowy ołtarz. Badania archeologiczne potwierdziły istnienie murowanych lochów w sąsiedztwie kościoła Podwyższenia Krzyża. Po remoncie mogą one stać się dużą atrakcją turystyczną.

Murowany, barokowy kościół ss. Bernardynek pw. Ducha Świętego – ufundowany w 1737 r. przez Józefa Lasockiego. Świątynia ma późnobarokowy wystrój wnętrza. W ołtarzu znajduje się cenny wizerunek z XVII stulecia, przedstawiający Matkę Boską. Zespół klasztoru Reformatów – ufundowany w 1627 r. przez Adama i Teofila Lasockich, składa się z kościoła pw. św. Franciszka z Asyżu wzniesionego w 1754 r. i klasztoru z początku XVIII stulecia. Drewniany kościół pw. św. Anny – wzniesiony w 1719 r. – ma w ołtarzu głównym cenny obraz Świętej Trójcy z XVII wieku, a także obrazy św. Walentego i św. Barbary oraz rzeźby: nieznanej świętej z pierwszej połowy XVII wieku i Anioła z chustą św. Weroniki.